

Agenda Wledig

Beth yw'r ddarpariaeth gyfredol yn y Sir i wella cynhwysiad cymdeithasol a sut mae ei wella?

**Ymchwiliad Craffu gan
grŵp o aelodau'r
Pwyllgor Craffu
Corfforaethol**

Cyhoeddwyd: Ebrill 2014

Adroddiadau llawn a Manylion pellach – cysylltwch â:

Siôn Maredudd Owen,
Swyddog Cefnogi Aelodau a Chraffu Cynorthwyol,
Cyngor Gwynedd
Stryd y Jêl,
Caernarfon,
Gwynedd
LL55 1SH

Ebost: SionMareduddOwen@gwynedd.gov.uk

Ffôn: 01286 679665

Cynnwys

Rhagair y Cadeirydd	2
Crynodeb	
- Prif Ganfyddiadau	3
- Prif Argymhellion	5
Adroddiad Llawn	
- Nod	7
- Tystiolaeth	7
- Canfyddiadau	9
- Argymhellion	19
Cydnabyddiaeth	23
Dogfennau Cefndir	23

RHAGAIR Y CADEIRYDD

Cyflwynir yn yr adroddiad yma y prif faterion a amlygwyd gan Ymchwiliad Craffu i Agenda Wledig – Darparu Gwasanaethau er ystyriaeth Arweinydd y Cyngor.

Yn dilyn cynnal etholiadau i Gyngor Gwynedd ym mis Mai 2012, gofynnwyd i'r cynghorwyr a etholwyd pa faterion a oedd yn achosi fwyaf o bryder i'w hetholwyr. Daeth yn amlwg bod y mater o gynnal gwasanaethau ar draws y Sir mewn cyfnod heriol yn achosi cryn bryder i ddinasyddion Gwynedd. Roedd yn fater o ddiddordeb i aelodau'r tri phwyllgor craffu.

Fe sefydlwyd yr Ymchwiliad gan y Pwyllgor Craffu Corfforaethol ar 31 Ionawr 2013, ac fe gyflwynir yr Adroddiad yma i sylw'r Pwyllgor Craffu ar 27 Mawrth 2014. Mae'r prif faterion a godwyd gan yr aelodau craffu yn cael eu cyfarch yn y Cynllun Strategol newydd 2013-17 – Cefnogi pobl Gwynedd i ffynnu mewn cyfnod anodd. Rhoddir cryn bwyslais i'r materion dan sylw ym Mlaenoriaeth CC2 – Lleihau Effaith Tlodi ac Amddifadedd a Blaenoriaeth CC3 – Hybu Cymunedau Gwledig Cynaliadwy. Carwn ddiolch i Arweinydd y Cyngor a'r Prif Weithredwr fel swyddog gweithredol y blaenoriaethau yma am eu cyfraniadau i'r Ymchwiliad.

Mae'r drefn o gynnal ymchwiliadau craffu annibynnol gan yr aelodau craffu yn dal i fod mewn cyfnod datblygol. Er mwyn gwella'r sylfaen dystiolaeth ar gyfer yr adroddiad terfynol fe gomisiynwyd gwaith ychwanegol o gynnal Grwpiau Ffocws mewn tair ardal ar draws y Sir (o blith y 18 ardal yng Ngwynedd sy'n sgorio'n isel iawn o ran Mynediad i Wasanaethau yn asesiad MALIC (2011). Bu'r gwaith yma'n ganolog wrth ddod at gasgliadau ac argymhellion a gyflwynir er ystyriaeth Arweinydd y Cyngor.

Daethom at gasgliad cymharol amlwg ond arwyddocaol, sef ein bod yn ystyried bod Gwynedd gyfan yn 'ardal wledig', er bod rhannau o'r Sir yn fwy poblog na'i gilydd. Y ffactor bwysicaf yw *faint o bobl a effeithir arnynt* nid *dwysedd* poblogaeth ddifreintiedig. Mae hyn yn wir ar gyfer Gwynedd a Chymru gyfan. Felly, ystyriwyd bod cyfleu prif negeseuon yr Ymchwiliad i Lywodraeth Cymru yn ogystal â Chabinet y Cyngor yn gwbl berthnasol.

Yn olaf, mae'n bleser gennyf ddiolch i'm cyd aelodau yn y Grŵp Ymchwiliad a'r swyddogion am eu cyfraniadau a chefnogaeth werthfawr ar hyd y daith.

Cynghorydd Elwyn Edwards

Cadeirydd
Ymchwiliad Craffu Agenda Wledig

Mawrth 2014

PRIF GANFYDDIADAU

- 1.1 Yn y tymor byr, canolig a hir dymor, cynnal economi mor llewyrchus â phosibl a chyflogaeth ar draws y Sir yw'r elfen bwysicaf o ran cynnal cynhwysedd cymdeithasol a mynediad i wasanaethau.
- 2.1 Mae cyfrifoldeb ar Gyngor Gwynedd a Llywodraeth Cymru I gydweithio'n effeithiol wrth gynllunio a darparu gwasanaethau statudol ac anstatudol i drigolion ar draws y Sir.
- 3.1 Nid yw'n ymarferol nac yn gynaliadwy i ddarparu holl wasanaethau'r Cyngor yn y modd traddodiadol, ac mae cynnal deialog adeiladol ac ystyriol gyda'r Trydydd Sector a Chymunedau yng Ngwynedd yn hanfodol os am gynnal gwasanaethau dwyieithog o safon ar draws y Sir.
- 4.1 Nid oes tystiolaeth glir i ddangos bod mynediad at wasanaethau siopa yn peri anawsterau difrifol i'r rhai a holwyd mewn ardaloedd gwledig, ond mae methu cael mynediad hwylus at rai defnyddiau sylfaenol yn fater o bryder i rai.
- 5.1 Nid oedd gan y rhai a holwyd profiadau positif o ddefnyddio gwasanaethau cyhoeddus. Er nid oedd yn amlwg bod nifer o'r rhai a holwyd yn ddefnyddwyr cyson ar wasanaethau teithio cyhoeddus.
- 6.1 Nid oes gwasanaethau bancio ar gael yn gyffredinol yng nghefn gwlad y tu allan i'r prif ganolfannau fel Pwllheli a'r Bala.
- 7.1 Canfuwyd cryn wahaniaethau rhwng y tair ardal (Meirionnydd, Arfon a Dwyfor) o safbwynt mynediad at wasanaethau iechyd, gyda phryderon difrifol gan y rhai a holwyd ym Mhen Llŷn yn benodol o safbwynt diogelwch y gwasanaeth ar y penwythnos.
- 8.1 Ni nodwyd unrhyw bryderon penodol am ddarpariaeth addysg Cyngor Gwynedd drwy'r ysgolion. Roedd ymdeimlad bod gwasanaethau cefnogol i ddisgyblion mewn ysgolion wedi gwella a bod manteision ac anfanteision i ysgolion bach a mawr.
- 9.1 Mae ymdeimlad cymunedol yn y tair ardal dan sylw. Nodwyd nifer o weithgareddau amrywiol a oedd yn digwydd yn y cymunedau er bod rhai pentrefi'n fwy gweithgar nag eraill.

- 10.1** Cafwyd tystiolaeth yn y Grwpiau Ffocws bod y rhai a oedd yn bresennol yn ymwybodol bod pwysau cynyddol ar y Cyngor a sefydliadau eraill i ddarparu gwasanaethau gyda llai o adnoddau. Er bod parodrwydd i ystyried derbyn gwasanaethau mewn dulliau amgen, nid oedd pobl yn glir ynglŷn â beth oedd ar gynnig.
- 11.1** Nid yw'n glir o gwbl beth yw maint difrifoldeb y sefyllfa yn y maes yma na sut y gellid ei ddatrys. Yn sicr mae angen gwyntyllu'r elfen yma'n ofalus.
- 12.1** Gellid datblygu rôl i Gynghorau Cymuned lle'n bosibl i ddarparu gwasanaethau bancio/post/meddygol unwaith yr wythnos mewn tafarndai/neuaddau pentref.
- 13.1** Mae enghreifftiau o gynlluniau llwyddiannus i gynyddu cynhwysiad yng Ngwynedd. Rydym wedi cyfyngu ein gwaith yn y maes yma i restru 'cynlluniau penodol' i wella cynhwysiad ac i gael barn yn y grwpiau ffocws. Nid yw'n glir pa mor llwyddiannus yw'r mentrau yma. Roedd y rhai a gyfrannodd at y grwpiau ffocws yn ymwybodol o rai o'r cynlluniau ac yn eu canmol.
- 14.1** Rydym yn nodi enghreifftiau o arfer da y tu allan i'r Sir. Eto, nid ydym wedi medru asesu pa mor llwyddiannus y bu'r cynlluniau yma o ran cynyddu cynhwysiad, ond rydym yn ystyried bod budd mewn rhoi sylw iddynt wrth ddatblygu cynlluniau penodol.

PRIF ARGYMHELLION

Ymgysylltu

- 15.1** Mae Strategaeth Ymgysylltu newydd y Cyngor yn fan cychwyn da ac mae angen sicrhau bod Aelodau'r Cabinet yn rhoi blaenoriaeth i gasglu barn a thystiolaeth gan ddinasyddion ac ystyried yn ofalus effaith ar ddefnyddwyr gwasanaeth mewn ardaloedd gwledig wrth gynllunio a darparu gwasanaethau.

Yr Economi

- 15.2** Mae angen i chi gytuno gyda Llywodraeth Cymru ar gyfeiriad a gweithrediad Strategaeth Economaidd a Gofodol i Wynedd a Môn fel man cychwyn ar gyfer ariannu adeiladwaith (i gynnwys priffyrdd a chludiant) fel y prif yrrwr i gynllunio mynediad at wasanaethau ar draws y Sir.

Gwasanaethau Amgen

- 15.3** Mae angen i Lywodraeth Cymru ddangos yn glir ac yn fuan beth yw'r ffordd ymlaen. Cafwyd peth dystiolaeth gan yr Ymchwiliad bod trigolion Gwynedd yn barod i ystyried newidiadau i'w gwasanaethau, ond mae angen bwrw iddi ar fyrder i ddiwallu ofnau ac i gynllunio a darparu gwasanaethau o safon uchel mewn ffyrdd amgen.

Gwasanaethau Siopa'n Lleol

- 15.4** Targedwch fusnesau preifat a thrydydd sector sy'n gweithredu ar hyn o bryd yn y cymunedau er mwyn eu cefnogi i ddatblygu gwasanaeth siopa hwylus fel canolbwynt i'r gymuned leol, gan anelu iddynt ddod yn hunangynhaliol erbyn 2016 cyn diwedd oes Cynllun Strategol y Cyngor yn 2017. Yna, gallwch gynnal asesiad manwl er mwyn sefydlu ffordd ymlaen ar gyfer Cynllun Strategol dilynol Gwynedd.

Trafnidiaeth

- 15.5** Mae angen cynllunio cludiant cyhoeddus ar ddwy haen:

HAEN A: Cytuno gyda Llywodraeth Cymru ar Ganolfannau Gwasanaeth ar draws y Sir ac yn rhanbarthol, gan gynllunio cludiant cyhoeddus i gysylltu â phrif leoliadau poblogaeth Gwynedd.

HAEN B: Mae angen i'r Cyngor ail-lunio gwasanaethau o'r prif leoliadau poblog i ardaloedd gwledig. Yn unol â'r cyfeiriad yn Adroddiad Williams, ystyriwn mai rôl cynghorau cymuned ar eu newydd wedd yw'r gwaith yma ac y dylid cynnal tri chynllun arloesol lle bod grŵp o gynghorau yn dangos parodrwydd i weithredu ar hyn rhwng nawr a 2016. Yna, cynnal asesiad manwl o'r tri chynllun.

Iechyd ym Mhen Llŷn

- 15.6** Mae angen i Lywodraeth Cymru ddarparu datrysiad brys dros dro i ganfyddiad y trigolion lleol am ddiffyg diogelwch y gwasanaeth iechyd ym Mhen Llŷn ar benwythnosau.

Disgwyliadau Realistig

- 15.7** Ymchwiliwch ymhellach i weld a oes tystiolaeth bod cynnal gwasanaethau iechyd a gwasanaethau eraill 'o bell' yn creu problemau iechyd mwy dwys neu anawsterau eraill yn y tymor canolig a hir dymor i ddefnyddwyr gwasanaeth. Os oes tystiolaeth o hyn yn dod i'r amlwg, yna, gwnewch ddarpariaeth briodol i liniaru'r effaith wrth gynllunio'r gwasanaethau.

Adeiladu ar Arfer Da

- 15.8** Adeiladwch ar y ddarpariaeth gyfredol sy'n bodoli yng Ngwynedd i wella mynediad i wasanaethau drwy adnabod ac asesu ansawdd y gwasanaethau sy'n cael eu darparu ar hyn o bryd gan y Trydydd Sector a'r Sector Breifat ar draws y Sir. Cynlluniwch wasanaethau amgen dros gyfnod o dair blynedd neu fwy drwy roi arweiniad a chefnogaeth briodol iddynt.

ADRODDIAD LLAWN

Nod yr Ymchwiliad

Adnabod enghreifftiau o gynlluniau llwyddiannus i gynyddu cynhwysiad yng Ngwynedd.

Nodi ac ystyried enghreifftiau o arfer da y tu allan i'r Sir

Cyflwyno argymhellion i Arweinydd y Cyngor i weithredu arnynt yn uniongyrchol neu fel partner i wella cynhwysiad.

Y Dystiolaeth a ystyriwyd

Penodwyd y canlynol gan y Pwyllgor Craffu Cymunedau yn aelodau o'r Grŵp Ymchwiliad:

- Y Cynghorydd Lesley Day
- Y Cynghorydd Elwyn Edwards
- Y Cynghorydd June Marshall
- Y Cynghorydd Gareth Thomas
- Y Cynghorydd Eirwyn Williams

Cytunwyd y prif gategoriâu ar gyfer Grwpiau Ffocws.

Derbyniwyd cyflwyniad gan y Rheolwr Gwybodaeth ac Ymchwil ar gyd-destun Cytunwyd mewn cyfarfod gydag Arweinydd y Cyngor ac Arweinydd y Prosiect Cynllun Strategol (Harry Thomas, Y Prif Weithredwr) ar y ffordd ymlaen gyda'r ymchwiliad.

Dyma grynodedb o waith yr ymchwiliad:

Dyddiad	Casglu Tystiolaeth
20.02.2013	Cyfarfod anffurfiol i drafod sgôp y briff
18.04.2013	Ethol Cadeirydd, cytuno'r briff a'r rhaglen waith
04.06.2013	Ystyried cyflwyniad y Rheolwr Gwybodaeth ac Ymchwil ar ddadansoddiad manwl o barth 'Mynediad at Wasanaethau' Mynegai Amddifadedd Lluosog Cymru (MALIC) yng nghyd-destun Gwynedd.
23.07.2013	Ystyried Rhestr Budd-ddeiliaid
07.10.2013	Grŵp Ffocws gyda phobl Ardal Llandderfel a Llanuwchllyn 1 a 2.
09.10.2013	Grŵp Ffocws gyda phobl Ardal Tregarth a Mynydd Llandygai a Phentir 2.

10.10.2013	Grŵp Ffocws gyda phobl Ardal Aberdaron, Botwnnog, Tudweiliog, Llanengan, Llanbedrog ac Abersoch.
24.01.2014	Y Grŵp Ymchwil yn ystyried canfyddiadau yn deillio o'r grwpiau ffocws.
	Ymchwil cyffredinol i arfer da yng Ngwynedd ac mewn ardaloedd tu allan i Wynedd drwy gydol cyfnod yr Ymchwiliad

CANFYDDIADAU

Yr Economi

- 1.1 **Yn y tymor byr, canolig a hir dymor, cynnal economi mor llewyrchus â phosibl a chyflogaeth ar draws y Sir yw'r elfen bwysicaf o ran cynnal cynhwysedd cymdeithasol a mynediad i wasanaethau.**
- 1.2 Yng nghyd-destun Gwynedd a gorllewin Cymru'n gyffredinol, mae'r ffaith bod Cynnyrch Crynswth Domestig (Gross Domestic Product) islaw 75% o gyfartaledd y Deyrnas Unedig yn her anferthol yn enwedig yn yr hinsawdd economaidd gyfredol.
- 1.3 Mae angen I Lywodraeth Cymru a Llywodraeth y Deyrnas Unedig ystyried yn fanwl pa mor fregus yw'r sefyllfa economaidd mewn ardaloedd gwledig wrth ddatblygu'r 'Cynllun Datblygu Gwledig ar gyfer 2014-2020'.
- 1.4 Mae'n hanfodol bod unrhyw gefnogaeth ariannol posibl i ddatblygu a chynnal yr economi yn cael ei ddefnyddio'n bwrpasol yn y Sir. Mae angen Strategaeth Economaidd gytunedig glir sydd yn cydlynu'n bwrpasol gyda'r Cynllun Datblygu Lleol ar gyfer Gwynedd ac Ynys Môn.¹
- 1.5 Yn yr un modd, mae angen cydweithio slic a phwrpasol rhwng Llywodraeth Cymru, Bwrdd Gwasanaethau Lleol Gwynedd a Môn a Chynghorau Ynys Môn a Gwynedd nid yn unig i gydlynu gwasanaethau ond hefyd i uchafu gwerth economaidd y bunt gyhoeddus er budd trigolion a chymunedau Gwynedd.

Mae'r sector gyhoeddus yng Nghymru yn gwario gwerth £4.3 biliwn yn flynyddol. Mae hwn yn yrrwr sylweddol a allai roi hwb allweddol i symud yr economi wledig ymlaen rhwng 2014-20.²

Cyfrifoldebau

- 2.1 **Mae cyfrifoldeb ar Gyngor Gwynedd a Llywodraeth Cymru i gydweithio'n effeithiol wrth gynllunio a darparu gwasanaethau statudol ac anstatudol i drigolion ar draws y Sir.**
- 2.2 Pwynt hynod syml ac eto hynod gymhleth! Yn hyn o beth mae cyhoeddiad diweddar Adroddiad Syr Paul Williams ar waith y [Comisiwn ar Lywodraethu a Darparu Gwasanaethau Cyhoeddus](#) (Ionawr 2014) yn ategu hyn.

¹ Gweler Atodiad 1 – Ymateb Gwynedd i'r Cynllun Datblygu Gwledig

² Gwefan Llywodraeth Cymru – [Gwasanaethau eGaffael ar draws y Sector Gyhoeddus Gymraeg](#)

2.3 Mae'n werth nodi bod Adroddiad Williams yn ymdriniaeth drylwyr o gynllunio a darparu gwasanaethau'n lleol. Eto, go brin y gellid casglu bod hyd yn oed y Comisiwn yma wedi llwyddo i ateb un o'i brif amcanion:

'Cynnig y model gorau posibl ar gyfer llywodraethu a darparu gwasanaethau cyhoeddus yng Nghymru.....'

2.4 Felly, mae'n werth nodi ar y cychwyn na fu i ni chwaith ddod i gasgliad diamwys ynglŷn â'r model gorau o gynllunio a darparu gwasanaethau yng Ngwynedd ond mae amryw enghreifftiau o arfer da sy'n deilwng o sylw.

2.5 Un elfen aneglur yn y darn yma o'r gwaith mewn rhai gwasanaethau yw adnabod y berthynas yn y tir llwyd rhwng gwasanaeth statudol ac anstatudol o safbwynt y cwsmer a beth yw arwyddocâd hyn i'r Cyngor a'i bartneriaid o ran cyfeirio adnoddau.

2.6 Yn wir, mae'n anorfod bod y Cyngor wrth gynllunio gwasanaethau yng nghyd-destun y lleihad parhaus mewn adnoddau gan Lywodraeth Cymru yn wynebu sefyllfaoedd gynyddol heriol o safbwynt sicrhau mynediad i wasanaethau i drigolion y Sir.

2.7 Mae *Adroddiad Williams* yn rhoi peth sylw i'r elfennau yma o ddau gyfeiriad - lleihad mewn adnoddau a rheoli galw am wasanaeth. Mae hon yn thema ganolog yng ngwaith strategol y Cyngor ac yn cael ei grisialu dan y pennawd '*Ffordd Gwynedd*' a gyflwynwyd i'r Cyngor llawn ar 23 Chwefror 2013.³

2.8 Mae cael eglurder gan Lywodraeth Cymru ar eu cefnogaeth i'r ffordd newydd yma o weithio yn hanfodol i gynllunio gwasanaethau'n bwrpasol ar gyfer dinasyddion Gwynedd yn ystod y blynyddoedd nesaf. Os ydi cynllunio neu ddarparu gwasanaeth anstatudol yn arwain at leihau galw, yna, gellid ystyried bod hyn mewn gwirionedd yn 'wariant clyfar' o adnoddau 'statudol' ond mewn maes 'anstatudol'. Mae'r mater yn cael sylw penodol yng Nghynllun Strategol Cyngor Gwynedd 2013-2017 dan Flaenoriaeth DT5 – Lleihau'r Galw ar Wasanaethau drwy Atal ac Ymyrraeth Gynnar.⁴

Un enghraifft syml o hyn fyddai gwario ar gadw dinasyddion yn iach rhag iddynt fynd yn sâl.

2.9 Mae Argymhelliad 7 [Adroddiad Williams](#) (t350) yn awgrymu y daw hyblygrwydd posibl i gyflawni hyn:

Rhaid i Lywodraeth Cymru a Chynulliad Cenedlaethol Cymru wneud y canlynol:

- *Ystyried yr angen i gyflawni canlyniadau sy'n canolbwyntio ar ddinasyddion yn uniongyrchol wrth ddeddfu;*
- *Adolygu deddfwriaeth bresennol i sicrhau ei bod yn symleiddio prosesau gwneud penderfyniadau yn y sector cyhoeddus yn hytrach na'u cyfyngu'n ddiangen neu eu cymhlethu; a naill ai diddymu darpariaethau o'r fath neu egluro eu hystyr a'u diben.*

³ ['Ffordd Gwynedd – Canlyniadau Gwasanaeth Cynaliadwy Mewn Cyfnod Heriol'](#). Cyfarfod Cyngor Gwynedd 28/2/13

⁴ [Cynllun Strategol Cyngor Gwynedd 2013-2017](#), tudalen 51, Blaenoriaeth DT5

- 2.10 Argymhellir canolbwyntio ar gael eglurder ar hyn yn ddi-oed.
- 2.11 Cafwyd peth sylwadau penodol gan drigolion yn rhai o'r grwpiau ffocws a gynhaliwyd ar draws y Sir a oedd yn dangos bod rhai o drigolion Gwynedd yn ymwybodol o'r angen i ddarparu gwasanaethau'n wahanol.

Dyma rai sylwadau o Ben Llŷn ynglŷn â chael balans rhwng osgoi problemau iechyd yn hytrach na gwella anhwylderau:

Mae'r proffesiwn iechyd yn dechrau dod rownd i geisio cael pobl yn iachach yn hytrach na thrin afiechydon - dechrau rhoi presgripsiwn am ymarfer corff ac ati.

Haws dweud na gwneud - anodd perswadio pobl i fod yn iachach yn hytrach na phroblem gydag ymwybyddiaeth.

Angen dechrau efo plant - clybiau a chonresiynau ac ati er mwyn eu cael i mewn i arferion da o ran cadw'n iach.

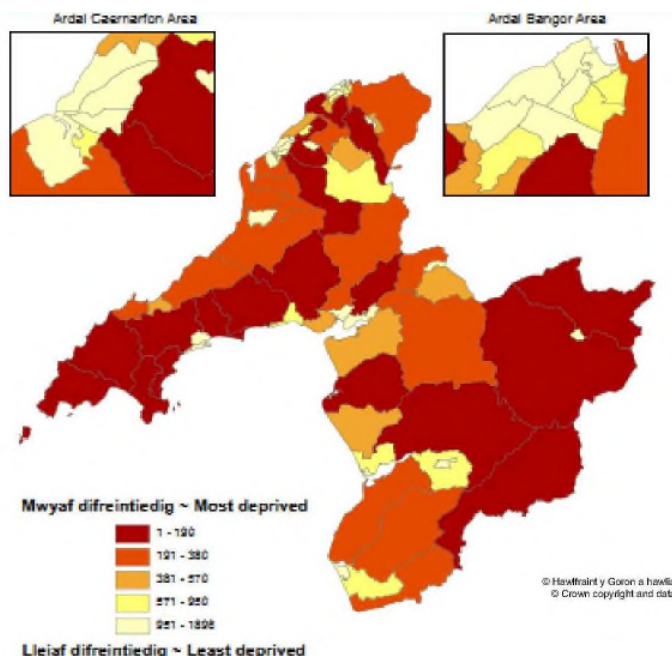
Newid mewn Gwasanaethau

- 3.1 Nid yw'n ymarferol nac yn gynaliadwy i ddarparu holl wasanaethau'r Cyngor yn y modd traddodiadol, ac mae cynnal deialog adeiladol ac ystyriol gyda'r Trydydd Sector a Chymunedau yng Ngwynedd yn hanfodol os am gynnal gwasanaethau dwyieithog o safon ar draws y Sir.⁵
- 3.2 Cyflwynwyd cefndir i'r drafodaeth ar hwylustod mynediad i wasanaethau gan Reolwr Gwybodaeth ac Ymchwil y Cyngor, Rhoddwyd ystyriaeth i Fynegai Amddifadedd Lluosog Cymru yn ei grynsyth sy'n anelu i roi darlun cyffredinol o amddifadedd ar draws Cymru.
- 3.3 Mae'r Mynegai yn rhoi ystyriaeth i 8 o elfennau (parthau) gwahanol yr ystyrir sy'n cyfrannu i wahanol raddau ar amddifadedd y boblogaeth. Yr with elfen (parth) yma yw safon a lefelau: Incwm, Cyflogaeth, Iechyd, Addysg, Diogelwch Cymunedol, Amgylchedd Ffisegol, Tai addas a Mynediad at Wasanaethau.

Parthau MALIC	
Incwm	23.5%
Cyflogaeth	23.5%
Iechyd	4%
Addysg	14%
Mynediad at Wasanaethau	10%
Diogelwch Cymunedol	5%
Amgylchedd Ffisegol	5%
Tai	5%
Mynegai Llawn	100%

⁵ [Cynllun Strategol Cyngor Gwynedd 2013-2017](#), Tudalen 42, Blaenoriaeth CC3

- 3.4 Er bod pob un o'r elfennau yma'n cyfrannu tuag at gynhwysedd cymdeithasol, penderfyniad aelodau'r ymchwiliad oedd canolbwyntio ar yr elfen olaf – Mynediad at Wasanaethau.
- 3.5 Nid yw hyn yn golygu bod y saith elfen arall yn llai perthnasol o safbwynt cynhwysedd cymdeithasol. Yn wir, ym marn aelodau'r ymchwiliad mae'r elfennau i gyd yn cydblethu ac yn dylanwadu ar ei gilydd. Nodir yn arbennig, y pwysedd uchel dyladwy a roddir i lefel incwm a lefel a safon cyflogaeth fel y ddwy brif elfen o safbwynt cynnal a gwella cynhwysedd cymdeithasol. Ystyriwyd y byddai angen cynllunio mwy hir dymor ac mae'n debyg adfywiad yn yr hinsawdd economaidd i fedru effeithio ar welliannau sylweddol yn y meysydd yma.
- 3.6 Ystyriwyd y gellid dylanwadu'n fwy effeithiol ar yr elfennau eraill yn y tymor canolig. Felly, er mwyn canolbwyntio ar faes penodol mae'r pwyslais yng ngweddill yr adroddiad yma ar ddadansoddiad manwl o'r sylwadau a wnaed yn y grwpiau ffocws. Ni ellir honni bod y grwpiau yma'n rhoi darlun llawn o'r sefyllfa yn eu hardaloedd, ond maent yn rhoi ciplun defnyddiol o ganfyddiadau pobl yn eu cymunedau o fynediad at wasanaethau.
- 3.7 Yn dilyn derbyn dadansoddiad gan yr Uned Ymchwil o'r parth mynediad i wasanaeth, canfuwyd bod deunaw o ardaloedd yng Ngwynedd yn cael eu hystyried gyda'r mwyaf amddifad yng Nghymru. Penderfynwyd dewis 8 o'r ardaloedd yma a oedd wedi'u clystyru mewn 3 lleoliad gwahanol i gynnal grwpiau ffocws gyda thriolion lleol sef ardaloedd Llanuwchllyn a Llandderfel; Tregarth a Mynydd Llandygai a Phentir 2; Aberdaron, Botwnnog, Tudweiliog, Llanengan, Llanbedrog ac Abersoch.

- 3.8 Mae Llywodraeth Cymru wrthi'n ymgynghori ar y dangosyddion ar gyfer y Mynegai Amddifadedd nesaf (diwedd 2014). Maent yn cynnig newid y mesur 'amser teithio' sydd ar sail cyfuniad o ddefnydd bws a/neu gerdded. Byddai gweithredu'r newid yma'n golygu

y byddai'r mesur yn debycach i ddulliau Lloegr, Yr Alban a Gogledd Iwerddon o gyfrifo 'mynediad at wasanaethau'.⁶

- 3.9 Daeth 24 o bobl ynghyd ar gyfer y tri digwyddiad, ac roedd modd felly i wyntyllu'r materion yn well na chynnal holiadur.

Grwpiau Ffocws

Dyma grynodeb o'r prif sylwadau a wnaed o safbwynt effaith ar y Dinesydd.

Gwasanaethau Siopa Sylfaenol

- 4.1 Nid oes tystiolaeth glir i ddangos bod mynediad at wasanaethau siopa yn peri anawsterau difrifol i'r rhai a holwyd mewn ardaloedd gwledig, ond mae methu cael mynediad hwylus at rai defnyddiau sylfaenol yn fater o bryder i rai.
- 4.2 Mae eitemau mewn siopau bach fel arfer yn ddrytach ac mae'r dewisiadau yn llai. Nid yw'n bosibl i siopau bach gadw stoc o fwydydd ffres, felly prif werth siopau bach yw i gadw stoc o fwydydd cadw ac efallai ychydig o lefrith a bara.
- 4.3 Er mwyn cael dewisiadau digonol a phrisiau gwell bydd y dinasyddion a holwyd yn siopa mewn siop fawr rad neu'n siopa ar lein gan dderbyn eu cyflenwadau i'r cartref gan faniau'r cwmnïau mawr
- 4.4 Mae fan sy'n gwerthu bwydydd yn teithio i bentrefi yn syniad da ac o bosibl yn gyfle busnes y gellid ei annog.
- 4.5 Nodwyd enghraifft lwyddiannus o dafarn leol yn cynnig gwasanaeth sy'n darparu bwydydd sylfaenol, nwyddau trydan, nwyddau ar gyfer yr ardd a'r Daily Post.
- 4.6 Elfen negyddol o siopa mewn siopau mawr canolig yw bod yr elfen gymdeithasol a chyfeillgar yn cael ei cholli. Mae'n debyg bod colli'r gyfathrach gymdeithasol yma yn arwain at broblemau ehangach fel unigrwydd a salwch.
- 4.7 Roedd ymdeimlad gan rai bod cynnal siopau bach yn gofyn am ymrwymiad cymunedol a oedd yn golygu bodloni ar dalu mwy am eitemau er mwyn sicrhau bod y gwasanaeth yn parhau. Roedd barn arall yn nodi os nad oedd y busnes yn medru cystadlu yna nid oedd yn gynaliadwy, ac y gallai cefnogi busnes o'r fath roi pwysau ar siopau mwy proffidiol yn y trefi a oedd yn cynnal cyflogaeth yn lleol.

⁶ [Ymgynghoriad Llywodraeth Cymru](#) – Dangosyddion arfaethedig ar gyfer MALIC 2014

Trafnidiaeth

- 5.1 Nid oedd gan y rhai a holwyd profiadau positif o ddefnyddio gwasanaethau cyhoeddus. Er nid oedd yn amlwg bod nifer o'r rhai a holwyd yn ddefnyddwyr cyson ar wasanaethau teithio cyhoeddus.
- 5.2 Nodwyd bod amllder, amseroedd a llwybrau gwasanaethau bysiau yn creu anawsterau; ac weithiau byddai prinder bysiau yn golygu nad oedd lle arnynt a byddent yn mynd heibio heb godi teithwyr.
- 5.3 Roedd gofal cwsmer rhai gyrwyr yn ddiffygiol, yn enwedig tuag at bobl ifanc a theithwyr nad oedd yn medru darparu'r union dâl am docyn.
- 5.4 Er nad oedd y rhai a holwyd wedi defnyddio gwasanaeth 'O Ddrws I Ddrws', nododd un ohonynt ei bod hi'n cludo pobl fel cymwynas. Awgrymwyd yn ehangach y byddai'n well defnydd o adnoddau i ddarparu mwy o wasanaethau cludiant cymunedol gyda'r trydydd sector a CIL De Gwynedd yn hytrach na rhedeg gwasanaethau bysiau sydd fel arfer yn wag.
- 5.5 Roedd pryder bod prisiau parcio'r Cyngor yn annealladwy o ddrudd.
- 5.6 Ystyriwyd gan rai bod pobl ifanc yr un mor anghenus o safbwynt angen teithio yn rhad ac am ddim â phobl hyn ac oedrannus.
- 5.7 Mae darpariaeth lonydd diogel i seiclo yn ysbeidiol - mae angen gwell cysylltiadau â'r pentrefi.
- 5.8 Nid yw'r wybodaeth ar gyfer amserlenni'n hawdd ei gael.
- 5.9 Angen cydgordio gydag anghenion cerddwyr a thwristiaid.
- 5.10 Creu trefn i bobl sy'n teithio'n gyson yn eu ceir eu hunain i gynnig gwasanaeth anffurfiol er mwyn helpu pobl i fod yn symudol.
- 5.11 Datblygu system o drefnu trafndiaeth i hybiau canolog er mwyn cael cwsmeriaid at y bysiau, gan roi symudoledd i bobl heb gystadlu gyda thrafnidiaeth gyhoeddus

Gwasanaethau Ariannol

- 6.1 Nid oes gwasanaethau bancio ar gael yn gyffredinol yng nghefn gwlad y tu allan i'r prif ganolfannau fel Pwllheli a'r Bala. Nodwyd bod y gwasanaeth wedi diflannu o rai trefi hefyd megis Cricieth. Prif effaith hyn yw nad oes modd:
 - codi arian parod
 - talu arian i mewn i gyfrifon banc.
 - Gwirio balansau yn y cyfrifon banc

- 6.2 Nodwyd bod cynllun grant am Beiriant Codi Pres (ATM) wedi bod yn rhedeg am gyfnod yn Sarn Mellteyrn, ond pan ddaeth y grant i ben, daeth y gwasanaeth i ben. Mae'n bosibl codi arian o Swyddfa'r Post drwy gerdyn mewn rhai lleoliadau.
- 6.3 Roedd diffyg cyfleustra codi arian yn peri cryn bryder i'r Grŵp Ffocws o Ben Llŷn. Roedd yr angen i fynd i Bwllheli I godi pres yn golygu bod mwy o debygolrwydd y byddai trigolion gwledig yn mynd i'r dre i godi pres ac i siopa yn sgil hynny gan arwain at lai fyth o wariant yn y siopau bach cefn gwlad.
- 6.4 Ychydig o ddiddordeb oedd gan y rhai a holwyd mewn defnyddio gwasanaethau ar lein. Roedd y cyfleustra o fedru codi symiau cymharol fach o bres (£5) ar y tro yn bwysig i rai. Yn ogystal, roedd yr elfen o ymddiried mewn delio gyda phobl wyneb yn wyneb yn rhoi tawelwch meddwl i rai.
- 6.5 Roedd Swyddfa'r Post yn dod I Neuadd Llanuwchllyn bob Dydd Mawrth am ddwy awr. Mae pobl hyn yn defnyddio'r gwasanaeth yma ar gyfer codi pensiwn. Nodwyd pryder bod gorfodaeth ar bobl sy'n cyrraedd oed pensiwn nawr i dderbyn taliad yn uniongyrchol i'w cyfrif banc.

Gwasanaethau Iechyd

- 7.1 Canfuwyd cryn wahaniaethau rhwng y tair ardal (Meirionnydd, Arfon a Dwyfor) o safbwynt mynediad at wasanaethau iechyd, gyda phryderon difrifol gan y rhai a holwyd ym Mhen Llŷn yn benodol o safbwynt diogelwch y gwasanaeth ar y penwythnos.

Ardaloedd Llanuwchllyn a Llandderfel

- 7.2 Roedd ymdeimlad bod gwasanaeth Meddygfa'r Bala yn hwylus.
- 7.3 Roedd teithio i Langollen, Penrhyndeudraeth neu Rhuthun am wasanaeth Deintydd yn hwylus.
- 7.4 Nid oedd teithio i Wrecsam i'r Ysbyty yn hwylus ar gludiant cyhoeddus.

Ardaloedd Tregarth a Mynydd Llandygai a Phentir 2

- 7.5 Ymateb cymysg i wasanaethau meddygol ar lein a dros y ffôn.

Aberdaron, Botwnnog, Tudweiliog, Llanengan, Llanbedrog ac Abersoch.

- 7.6 Pryderon difrifol gan drigolion yr ardal yma am ddiogelwch darpariaeth y gwasanaeth iechyd ar benwythnosau. Mae'r safon yn iawn ond mae diffyg gwybodaeth a mynediad at wasanaeth yn destun pryder.
- 7.7 Er bod cynnal ymgynghoriadau mewn lleoliadau gwasgaredig a gwledig - e.e. neuaddau pentref, tafarndai neu ystafell mewn tŷ yn bosibl, weithiau mae angen cadw cyfrinachedd drwy fynd i leoliad niwtral canolog.
- 7.8 Mae defnyddio cludiant cyhoeddus i gyrraedd apwyntiadau yn hwylus yn broblem
- 7.9 Croesewir rôl nyrsys cymunedol a gwasanaethau hamdden i hybu iechyd.

Addysg

- 8.1 Ni nodwyd unrhyw bryderon penodol am ddarpariaeth addysg Cyngor Gwynedd drwy'r ysgolion. Roedd ymdeimlad bod gwasanaethau cefnogol i ddisgyblion mewn ysgolion wedi gwella a bod manteision ac anfanteision i ysgolion bach a mawr.**
- 8.2 Er bod pobl ifanc yn gadael addysg amser llawn gyda chymwysterau da nid oes digon o gyfleoedd i'w defnyddio yn lleol ar gyfer cyflogaeth.
- 8.3 O ran darpariaeth dosbarthiadau nos ac achlysurol, roedd teimlad bod gweithgaredd a chefnogaeth gan Gymdeithas Addysg y Gweithwyr a Choleg Harlech I gynnal cyrsiau'n encilio.

Cymdeithasu

- 9.1 Mae ymdeimlad cymunedol yn y tair ardal dan sylw. Nodwyd nifer o weithgareddau amrywiol a oedd yn digwydd yn y cymunedau er bod rhai pentrefi'n fwy gweithgar nag eraill.**
- 9.2 Nodwyd cyfle i ehangu defnydd o rai adeiladau sy'n ganolbwynt i weithgareddau gan gynnig gwasanaethau oddi yno fel siop neu swyddfa bost.
- 9.3 Cafwyd sylwadau niferus ym Mhen Llŷn am y Ganolfan Hamdden ym Mhwillheli. Roedd teimladau cryfion ynglŷn â'r angen i'r Ganolfan ymgysylltu'n well gyda thrigolion yr ardal.

Galw am Wasanaethau a Disgwyliadau

- 10.1 Cafwyd tystiolaeth yn y Grwpiau Ffocws bod y rhai a oedd yn bresennol yn ymwybodol bod pwysau cynyddol ar y Cyngor a sefydliadau eraill i ddarparu gwasanaethau gyda llai o adnoddau. Er bod parodrwydd i ystyried derbyn gwasanaethau mewn dulliau amgen, nid oedd pobl yn glir ynglŷn â beth oedd ar gynnig.**
- 10.2 Mae disgwyliadau pobl o wasanaethau ar y cyfan yn synhwyrol a chymedrol. Un o'r nodweddion amlycaf a nodwyd oedd ofn am beth fydd dyfodol y gwasanaethau wrth i'r pwysau ariannol gynyddu. Yn hyn o beth, mae arwyddion bod y trigolion yn rhannu pryderon aelodau'r Cyngor a sefydliadau eraill sy'n cynllunio a darparu gwasanaethau.
- 10.3 Mae angen datblygu gwaith ymgysylltu a rhannu gwybodaeth ymhellach, nid yn unig o safbwynt y cynllunio ond yn ogystal o ran cael mynediad hwylus i wybodaeth am wasanaethau a gynigir. Byddai hyn yn fodd i wella perchnogaeth o'r gwasanaethau ac i'w proffilio'n fwy effeithiol.
- 10.4 Yn ogystal, mae dealltwriaeth pobl o feddylfryd 'Ffordd Gwynedd' sy'n cael ei gyflwyno yng Nghynllun Strategol y Cyngor yn galonogol.
- 10.5 Un elfen benodol sydd angen sylw manwl yn fuan yw'r risg o effaith negyddol darparu gwasanaethau ar lein a dros y ffôn ar unigolion bregus.

Trafnidiaeth a Chludiant

- 11.1 Nid yw'n glir o gwbl beth yw maint difrifoldeb y sefyllfa yn y maes yma na sut y gellid ei ddatrys. Yn sicr mae angen gwyntyllu'r elfen yma'n ofalus.**
- 11.2 Mae un wedd i hyn yn awgrymu mae hwn yw'r rhan bwysicaf o ran sicrhau mynediad i wasanaethau. Gellid dadlau mai hwn yw'r man cychwyn ar gyfer cynllunio gwasanaethau.
- 11.3 Un pegwn byddai opsiwn o gyfyngu nifer y llwybrau cludiant cyhoeddus yn sylweddol a chynyddu'r amllder teithiau. Yna ceisio cyllid o ffynhonnell arall i ariannu'r trydydd sector/cynghorau cymuned i gynnal gwasanaeth ar alwad am bris gostyngol i gasglu teithwyr i gyrraedd pwyntiau stopio penodol ar y llwybrau teithio.
- 11.4 Pegwn arall yw bod cludiant car preifat yn hanfodol, a bod modd ystyried cynnig cymhelliant i berchnogion ceir i gludo trigolion sydd heb geir at wasanaethau.

Canolfannau Amlbwrpas

- 12.1 Gellid datblygu rôl i Gyngorau Cymuned lle'n bosibl i ddarparu gwasanaethau bancio/post/meddygol unwaith yr wythnos mewn tafarndai/neuaddau pentref.**
- 12.2 Dylid datblygu neuaddau pentref neu adeilad arall addas i fod yn galon y gymuned drwy redeg amrywiol wasanaethau ohonynt. Er y byddai yna gostau yn gysylltiedig â hyn, dyma'r ffordd ymlaen a diau y byddai yna bobl o fewn y gymuned fyddai'n barod i roi rhywfaint o'u hamser i gynorthwyo gyda menter o'r fath.
- 12.3 Nid yw pobl yn gwybod beth sy'n mynd ymlaen, pwy ydi pwy, nac â phwy i gysylltu, a gallai hyn fod yn rôl i'r cynghorau cymuned.

Arfer Da yng Ngwynedd

- 13.1 Mae enghreifftiau o gynlluniau llwyddiannus i gynyddu cynhwysiad yng Ngwynedd. Rydym wedi cyfyngu ein gwaith yn y maes yma i restru nifer fach o gynlluniau amrywiol i wella cynhwysiad ac i gael barn yn y grwpiau ffocws. Nid yw'n glir pa mor llwyddiannus yw'r mentrau yma. Roedd y rhai a gyfrannodd at y grwpiau ffocws yn ymwybodol o rai o'r cynlluniau ac yn eu canmol.

Rhestr gynhwysfawr:

<http://mantellgwynedd.com>

Dyma rai enghreifftiau diddorol:

<http://www.oddrwsidrws.co.uk/>

[CIL De Gwynedd](#)

<http://www.caban-cyf.org/>

<http://www.canolfan-talysarn.org.uk/>

<http://www.institiwtcorris.org.uk/cymraeg/welcome/index.php>

Arfer Da y tu allan i Wunedd

- 14.1 Rydym yn nodi enghreifftiau o arfer da y tu allan i'r Sir. Eto, nid ydym wedi medru asesu pa mor llwyddiannus y bu'r cynlluniau yma o ran cynyddu cynhwysiad, ond rydym yn ystyried bod budd mewn rhoi sylw iddynt wrth ddatblygu cynlluniau penodol.

Mae'r rhestr o gynlluniau a grwpiau sy'n gweithredu ar draws Cymru a thu hwnt yn enfawr. Mae'n gymharol hawdd cael mynediad at wybodaeth sylfaenol amdanynt ar y We.

Dyma rai o'n hoff enghreifftiau ni:

www.cydcymru-egni.com

[Pub is the Hub \(Cadwyn Clwyd\)](#)

[Torfaen Footpath Volunteers](#)

[Blaenavon Industrial Landscape World Heritage Site Voluntary Ranger Service](#)

<http://www.wheelstowork.org/>

<http://www.whitmore.village.uk.net/newsletter/newsletter2.html#rural>

ARGYMHELLION

Nodwn argymhellion i'r Cyngor weithredu arnynt yn uniongyrchol ac fel partner i hybu gwella cynhwysiad drwy hwyluso mynediad i wasanaethau. Yn ogystal â phartneriaid lleol a rhanbarthol, ystyriwn fod Llywodraeth Cymru yn un o'r partneriaid allweddol.

Ymgysylltu

- 15.1 Ceir enghreifftiau da o sefydliadau yn y sector gyhoeddus, trydydd sector, a'r sector breifat yn cynllunio a darparu gwasanaethau gyda golwg ar roi'r cwsmer yn y canol. Serch hynny, nid ydyw'n amlwg o waith yr Ymchwiliad bod gennym ddarlun clir o ofynion trigolion Gwynedd drwyddi draw o ran hwylustod mynediad at wasanaethau. Rydym o'r farn bod angen gwneud gwaith pellach sylweddol i greu proffil clir o'r sefyllfa gyfredol ar draws y Sir.

Mae angen ymgysylltu a lle'n briodol ymgynghori'n ystyrion gyda thrigolion a defnyddwyr gwasanaeth wrth gynllunio a datblygu gwasanaethau ar lefel strategol ac ar lefel darparu gwasanaethau o ddydd i ddydd.

Defnyddiwch rwydweithiau sy'n bodoli'n barod os ydynt yn addas yn hytrach na gwneud trefniadau arbennig ar gyfer ymgysylltu.

Cynlluniwch yn ofalus gan sicrhau eich bod yn rhoi amser digonol ar gyfer paratoi darpar ddarparwyr gwasanaeth, defnyddwyr gwasanaeth a thrigolion wrth gynllunio gwasanaethau.

Mae Strategaeth Ymgysylltu newydd y Cyngor yn fan cychwyn da ac mae angen sicrhau bod Aelodau'r Cabinet yn rhoi blaenoriaeth i gasglu barn a thystiolaeth gan ddinasyddion ac ystyried yn ofalus effaith ar ddefnyddwyr gwasanaeth mewn ardaloedd gwledig wrth gynllunio a darparu gwasanaethau.⁷

Yr Economi

- 15.2 Nid oes arwyddion clir bod sefyllfa economaidd fregus Gwynedd yn debygol o wella'n sylweddol yn y tymor byr a chanolig. Bydd angen cyd-gyfeirio unrhyw adnoddau ariannol cyhoeddus neu fel arall yn effeithiol er mwyn uchafu eu gwerth o fewn y Sir.

Mae angen i chi gytuno gyda Llywodraeth Cymru ar gyfeiriad a gweithrediad Strategaeth Economaidd a Gofodol i Wynedd a Môn fel man cychwyn ar gyfer ariannu adeiladwaith (i gynnwys priffyrdd a chludiant) fel y prif yrrwr i gynllunio mynediad at wasanaethau ar draws y Sir.

⁷ [Strategaeth Ymgysylltu Cyngor Gwynedd 2013-2017](#)

Gwasanaethau Amgen

- 15.3 Mae'n anorfod bod y pwysau ariannol cynyddol ar wasanaethau cyhoeddus yn golygu y bydd natur gwasanaethau'n newid. Mae'r Cyngor eisoes wedi rhoi sylw i hyn yn y Cynllun Strategol ac mae'r angen i weithredu wedi cyrraedd.

Mae angen i Lywodraeth Cymru ddangos yn glir ac yn fuan beth yw'r ffordd ymlaen. Cafwyd peth tystiolaeth gan yr Ymchwiliad bod trigolion Gwynedd yn barod i ystyried newidiadau i'w gwasanaethau, ond mae angen bwrw iddi ar fyrder i ddiwallu ofnau ac i gynllunio a darparu gwasanaethau o safon uchel mewn ffyrdd amgen.

15.4 Gwasanaethau Siopa'n Lleol

Nid oes tystiolaeth o bryderon mawr gan bobl mewn ardaloedd gwledig o ran mynediad at siopau. Serch hynny, mae'r diffygion o safbwynt cael cyfle i gymdeithasu drwy siopa yn y gymuned leol yn creu sefyllfa anodd ac o bosibl yn debygol arwain at gynyddu straen a phroblemau iechyd. Yn ogystal, mae cael mynediad hwylus at arian parod yn creu anawsterau.

Dyma enghraifft lle y gallai ymyrryd yn fuan er mwyn rhwystro problemau mwy difrifol a mwy costus nes ymlaen fod yn fuddiol ac yn ddefnydd effeithiol o adnoddau prin. Mae'n bosibl y byddai cefnogi busnesau preifat bychain a mentrau cymdeithasol sydd eisoes yn gweithredu yn fodd effeithiol o weithredu 'Ffordd Gwynedd' yn yr achos yma.

Targedwch fusnesau preifat a thrydydd sector sy'n gweithredu ar hyn o bryd yn y cymunedau er mwyn eu cefnogi i ddatblygu gwasanaeth siopa hwylus fel canolbwynt i'r gymuned leol, gan anelu iddynt ddod yn hunangynhaliol erbyn 2016 cyn diwedd oes Cynllun Strategol y Cyngor yn 2017. Yna, gallwch gynnal asesiad manwl er mwyn sefydlu ffordd ymlaen ar gyfer Cynllun Strategol dilynol Gwynedd.

Trafnidiaeth

- 15.5 Cafwyd nifer o negeseuon gwerthfawr gan y Grwpiau Ffocws am bwysigrwydd trafndiaeth a chludiant fel y brif ffactor o ran sicrhau mynediad cydradd i bawb i wasanaethau.

Mae cymhlethdod sylfaenol yn y maes yma, yn bennaf oherwydd y defnydd 'angenrheidiol' o geir ar gyfer byw yn 'normal' yn ôl arferion arferol yr unfed ganrif ar hugain mewn cymdeithas 'ddatblygedig' fel Cymru.

Yn y cyfnod byr a chanolig, yn ein barn ni mae angen ystyried bod y defnydd o gerbyd personol neu gerbyd gan aelod o'r teulu neu ffrindiau yng nghymunedau Gwynedd yn ofyn hanfodol er mwyn sicrhau mynediad cydradd a chyfartal i wasanaethau ar draws y Sir.

Ymhellach, rydym o'r farn na ellir cynnal gwasanaeth trafnidiaeth gyhoeddus sy'n medru cyfarch anghenion rhai trigolion mewn rhai cymunedau. Mae gobygliadau difrifol i hyn. Rydym o'r farn nad ydyw pawb yn cael eu trin yn gyfartal o safbwynt sicrhau mynediad at wasanaethau yng Ngwynedd.

Yn ogystal, mae angen mwy o hyblygrwydd o safbwynt cynllunio'r gwasanaeth cludiant cyhoeddus er mwyn cefnogi datblygiad economaidd.

Mae angen cynllunio cludiant cyhoeddus ar ddwy haen:

HAEN A: Cytuno gyda Llywodraeth Cymru ar Ganolfannau Gwasanaeth ar draws y Sir ac yn rhanbarthol, gan gynllunio cludiant cyhoeddus i gysylltu â phrif leoliadau poblogaeth Gwynedd.

HAEN B: Mae angen i'r Cyngor ail-lunio gwasanaethau o'r prif leoliadau poblog i ardaloedd gwledig. Yn unol â'r cyfeiriad yn Adroddiad Williams, ystyriwn mai rôl cynghorau cymuned ar eu newydd wedd yw'r gwaith yma ac y dylid cynnal tri cynllun arloesol lle bod grŵp o gynghorau yn dangos parodrwydd i weithredu ar hyn rhwng nawr a 2016. Yna, cynnal asesiad manwl o'r tri chynllun.

Iechyd ym Mhen Llŷn

- 15.6 Roedd y sylwadau a gafwyd o safbwynt gwasanaethau iechyd yn tystiolaethu sefyllfaedd pur wahanol yn y tair ardal dan sylw. Yn hyn o beth, ystyriwn fod angen rhoi ystyriaeth bellach ar frys i'r sefyllfa ym Mhen Llŷn. (Gweler Argymhelliad 15.7)

Yn ardal Llanuwchllyn-Bala, y prif fater a amlygwyd oedd yr angen i wella'r mynediad i wasanaeth iechyd rhanbarthol yn Wrecsam. (Gweler Argymhelliad 15.5 uchod).

Er bod darpariaeth gwasanaethau iechyd yn ardal Pen Llŷn eisoes yn cael eu hystyried gan Lywodraeth Cymru fel rhan o'r cynlluniau ad-drefnu i'r dyfodol. Ystyriwn fod y dystiolaeth glir a gafwyd o bryderon am ddiogelwch y ddarpariaeth ar benwythnosau yn fater y dylid ei gwyflwyno'n ffurfiol i Lywodraeth Cymru.

Mae angen i Lywodraeth Cymru ddarparu datrysiaid brys dros dro i ganfyddiad y trigolion lleol am ddiffyg diogelwch y gwasanaeth iechyd ym Mhen Llŷn ar benwythnosau.

Disgwyliadau Realistig

- 15.7 Yn ardal Pentir fe amlygwyd y potensial o greu anawsterau 'lawr y lein' o safbwynt darparu gwasanaethau 'ar lein'. Ni chawsom dystiolaeth glir o hyn yn yr Ymchwiliad yma. Serch hynny, ystyriwn fod hwn yn fater sydd angen ei wyntyllu'n ofalus gan y gallai arwain at oblygiadau difrifol o safbwynt ail-lunio gwasanaethau ar lein ac asesiadau iechyd ar y ffôn ac yn y blaen.

Un o'r prif elfennau positif o'r Ymchwiliad oedd y ffaith bod y rhai a gymerodd rhan yn y grwpiau ffocws yn llwyr ymwybodol o'r angen am newid ac amgynllunio a darparu gwasanaethau mewn ffyrdd gwahanol. Mae'n amser i weithredu ac i fod yn arloesol.

Un o'r elfennau hanfodol ar gyfer cynllunio a darparu gwasanaethau mewn ffyrdd amgen yw'r angen i ddefnyddio technoleg a datblygiadau newydd parhaus mewn modd effeithiol. Serch hynny, mae'n hanfodol bod ffydd gan bobl yn y trefniadau newydd a'n bod yn gafael yn y cyfleoedd i wella gwasanaethau drwy eu darparu mewn ffyrdd amgen.

Ymchwiliwch ymhellach i weld a oes tystiolaeth bod cynnal gwasanaethau iechyd a gwasanaethau eraill 'o bell' yn creu problemau iechyd mwy dwys neu anawsterau eraill yn y tymor canolig a hir dymor i ddefnyddwyr gwasanaeth. Os oes tystiolaeth o hyn yn dod i'r amlwg, yna, gwnewch ddarpariaeth briodol i liniaru'r effaith wrth gynllunio'r gwasanaethau.

Adeiladu ar Arfer Da

- 15.8 Nodwyd ar gychwyn yr Adroddiad mai ciplun yn unig sydd yma o sefyllfa mynediad i wasanaethau yng Ngwynedd. Yn anffodus, nid ydym wedi medru rhoi ystyriaeth fanwl i'r ddarpariaeth gyfredol sy'n bodoli ar draws y Sir.

Rydym ar ddeall eich bod yn y broses o fapio'r ddarpariaeth yn gyffredinol gan fentrau cymdeithasol yng Ngwynedd ac y byddwch yn rhoi ystyriaeth i hyn wrth gynllunio i wella cynaliadwyedd gwasanaethau.

Bydd y gwaith yma'n werthfawr er mwyn gweld beth yw natur, ffurf ac ansawdd y ddarpariaeth gyfredol. Yn hanesyddol, bu Gwynedd yn arloesi gyda rhai elfennau o wasanaethau amgen gan fentrau cymdeithasol drwy gydweithio'n llwyddiannus gyda'r Llywodraeth Ganol. Roedd Cynllun 'Vanguard' ym maes gwasanaethau i bobl gydag anawsterau dysgu yn y ganrif ddiwethaf yn enghraifft dda o hyn.

Mae'r awydd i fod yn fentrus a blaengar yn dal yn amlwg yng nghymunedau Gwynedd.

Adeiladwch ar y ddarpariaeth graidd sy'n bodoli yng Ngwynedd i wella mynediad i wasanaethau drwy adnabod ac asesu ansawdd y gwasanaethau sy'n cael eu darparu ar hyn o bryd gan y Trydydd Sector a'r Sector Breifat ar draws y Sir. Cynlluniwch wasanaethau amgen dros gyfnod o dair blynedd neu fwy drwy roi arweiniad a chefnogaeth briodol iddynt.

CYDNABYDDIAETH

Dymunwn ddiolch i'r canlynol am roi tystiolaeth, gwybodaeth werthfawr a'u cydweithrediad parod :

Trigolion lleol ardaloedd Llanuwchllyn/Llandderfel, Tregarth, Mynydd Llandegai a Phentir2, Aberdaron, Botwnnog, Tudweiliog, Llanengan, Llanbedrog ac Abersoch

Cyngor Gwynedd:

Y Cyngorydd Dyfed Edwards, Arweinydd

Harry Thomas, Prif Weithredwr

Iwan Wyn Jones, Rheolwr Ymchwil

Siân Wyn Griffiths, Rheolwr Newid

Siôn Gwynfryn Williams, Rheolwr Cyfathrebu

Sioned Morgan, Rheolwr Adfywio a Chymunedau

Dogfennau Cefndir

Cynllun Strategol Cyngor Gwynedd 2013-17

Cynllun Datblygu Gwledig 2007-13

Cynllun Datblygu Gwledig drafft 2014-2020

Ymchwiliadau Joseff Rowntree

Deep Rural Localities, Arsyllfa Gwledig Cymru, Hydref 2009

Getting The Measure Of Rural Deprivation In Wales – May 2012 – Commissioned By The Local Government Data Unit on behalf of WLGA Rural Forum

Rural Health Plan – Improving integrated Service delivery across Wlaes – Llywodraeth Cymru

Wales Transport Strategy (2008)

Fullfilled Lives, Supportive Communities (2007)

Economic Development and the Welsh Language (2006)

Gwneud y Cysylltiadau

National Survey for Wales 2012-13

Improving Rural Services – Service Priority, Accessibility and Quality in Rural Scotland – May 2006 – Scottish Executive

Exclusive Countryside? – Social inclusion and regeneration in rural areas, Mark Shucksmith, Gorffennaf 2000, Joseph Rowntree Foundation

Fresh Fields – Rural social care: Research, policy and practice agendas, Gary Craig and Jill Manthorpe, Joseph Rowntree Foundation, 2000

Tîm Ymchwiliad Craffu Agenda Wledig

Cynghorwyr

Elwyn Edwards (Cadeirydd)

Lesley Day

June Marshall

Gareth Thomas

Eirwyn Williams

Swyddogion

Gareth James (Swyddog Arweiniol)

Ann Roberts (Swyddog Cefnogi)

Eirian Roberts (Gweinyddydd)

Siôn Owen (Cefnogaeth Weinyddol)

Adroddiadau llawn a Manylion pellach – cysylltwch â:

Siôn Maredudd Owen,

Swyddog Cefnogi Aelodau a Chraffu Cynorthwyol,

Cyngor Gwynedd

Stryd y Jêl,

Caernarfon,

Gwynedd

LL55 1SH

Ebost: SionMareduddOwen@gwynedd.gov.uk

Ffôn: 01286 679665